

Türk Tezkireciliğinin Araştırılmamış Bir Sayfası

Vüsale Musalı*

Öz

Osmanlı edebiyatında tezkirecilik geleneği Herat tezkirecilik ekolünün etkisiyle XVI. yüzyıldan itibaren gelişmeye başlamıştır. XVI. yüzyılda Garîbî, Sehi Bey, Latîfî, Âşık Çelebi, Kınalızâde Hasan Çelebi, Beyânî; XVII. yüzyılda ise Riyâzî, Kâfzâde Fâizî, Rızâ Zehrimârzâde, Âsım, Yümnî ve Güftî şairlerin hayat ve sanatından bahseden ve eserlerinden örnekleri kapsayan tezkireler kaleme almışlardır. XX. yüzyılın başlarına kadar devam eden Osmanlı tezkireciliğinde otuzdan fazla örnekle karşılaşılır. Bu tezkirelerin büyük bir kısmı Türkiye’de araştırılmaya tabi tutulmuş ve detaylı bir şekilde incelenmiştir. Fakat Sadık Bey Afşar’ın *Külliyat*’ının Tebriz nüshası içinde rastladığımız ve XVI.-XVII. yüzyıl Osmanlı şairlerini kapsadığını tespit ettiğimiz bir tezkire, Osmanlı tezkireciliğinin araştırılmamış bir sayfasını teşkil etmektedir. Makalede bu tezkire tanıtılarak Türk tezkirecilik tarihindeki yeri belirlenmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler

Osmanlı, Türk, şair, tezkire, antoloji

Giriş

Türk tezkireciliğini incelediğimizde, bazı tezkirecilerin gerçekten orijinal tezkireler yazdıklarını, bazı müelliflerinse mevcutlar doğrultusunda tezkire tertip ettiklerini görüyoruz. Örneğin XVI. yüzyıl Türk tezkirecisi Kınalızâde Hasan Çelebi tezkire kaleme almış, aynı yüzyılın diğer bir tezkirecisi olan Beyânî ise bu tezkiredeki şair biyografilerini kısaltarak yeni bir tezkire tertip etmiştir. Belirtilen bu farklılığı dikkate alarak,

* Doç. Dr., Kastamonu Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü - Kastamonu / Türkiye
tezkireshinas@gmail.com

“yazılmıştır” ve “tertip edilmiştir” ifadelerini birbirinden ayırmak gerekir (Musalı 2007: 28). Ayrıca bazı tezkirelere “zeyl” yazılmıştır. Arapça bir kelime olan “zeyl” eklemek, ilave etmek gibi anlamlar içermektedir. Örneğin, Bursalı İsmail Belîğ *Nuhbetü'l-Âsâr li Zeyl-i Zübdetü'l-Eş'âr* isimli eserini (H. 1139/M. 1727) Kafzâde Faizî'nin *Zübdetü'l-Eş'âr*'ına (H. 1031/M. 1622) zeyl olarak yazmıştır.

Azerbaycan Millî Bilimler Akademisi Elyazmalar Enstitüsünde Sadık Bey Afşar'ın külliyatının Tebriz nüshasının fotokopisi muhafaza edilmektedir (Sadık Bey Afşar, FS-412, 413).¹ Şair, hattat, ressam, nakkaş ve müzisiyen olan Sadık Bey Afşar (1532-1609-13) aynı zamanda tezkirecidir. Tezkiresini 1907-08 yıllarında kaleme almıştır (Kəndli 1964: 233). Külliyyata alınan eserlerden biri *Mecmaü'l-Havâs* adlı tezkiredir. Tezkirenin külliyyata *Bakiyye-yi Tezkire-yi Şu'arâ* adıyla dâhil edilmiş kısmında, altıncı mecmuanın sonunda, Mir Sadrüddin Muhammed'in hayatının ve şiir sanatının anlatımından sonra ve Mevlana Tab'î Yezdî'nin biyografisinden önce, *Mecmaü'l-Havâs*'ın içeriğiyle herhangi bir bağlantısı bulunmayan 138 Osmanlı şairi hakkında kısa bilgileri ve eserlerinden örnekleri içeren müstakil bir tezkire yer almaktadır. Yazarı bilinmeyen bu tezkire, şimdiye kadar incelenmemiştir. Eser hakkında ilk bilgiyi 1961 yılında Hacı Hüseyin Ağa Nahçıvanî vermiştir (Naxçıvani 1341: 490). Daha sonra Muradova bu tezkireden söz ederek, “Türkologların bu kıymetli eserden istifade etmediklerini” belirtmiş ve tezkirede bahsi geçen birkaç şairin ismini zikretmiştir (1999: 51). Ancak *Mecmaü'l-Havâs*'ın 2008 yılında yayımlanmış olan Azerbaycan Türkçesindeki neşrinin nâşiri bu konuda ilk bilgiyi kendisinin sunduğunu iddia etmiş ve tezkiredeki şairlerin sadece listesini vermekle yetinmiştir: “Külliyyatı görmeden fikir yürütmüş veya yürütülmüş fikri tekrarlamış olan araştırmacıları perişan edecek bir nokta da budur ki, tezkirenin altıncı mecmâ'sının sonunda - peygamberler neslinden olan şairler faslında bu fasla ait olmayan 138 Orta Çağ Türk-Osmanlı şairinin adı sıralanıyor...” (Sadiqi 2008: 9). Oysaki daha önce ifade ettiğimiz gibi, Osmanlı şairlerinden bahseden bu tezkirenin varlığının akademik çevrelerce bilinmesinin yaklaşık yarım asırlık bir mazisi vardır. Fakat eserin Osmanlı edebiyatı araştırmacıları ve özellikle de tezkire uzmanları tarafından ciddi bir karşılaştırma ve analizle incelenmesi, bilimsel değerinin tespiti gerekmektedir.

Tarafımızdan yürütülen araştırmalar sonucunda Osmanlı şairlerinden bahseden bu tezkirenin Sadık Bey Afşar'ın kaleminin ürünü olmadığını söyleyebiliriz. Osmanlı tezkireleri ve Ahdî Bağdadî tezkiresiyle mukayese edildiğinde söz konusu eserin bu tezkirelerin hiçbirisiyle tam bir benzerlik göstermediği ortaya çıkmıştır. Ayrıca tezkiredeki bazı şairlerin hayat ve

faaliyetleri Sadık Bey'in ölümünden sonraki döneme denk geldiği için eserin Sadık Bey'e ait olması da imkansızdır.

Tezkiredeki şair kadrosu şöyledir:²

Ahmed Paşa, İshâk Efendi Üskübî, Emrî Edirnevî, Usûlî Vârdârî, Ümîdî İstanbulî, Âgehî Vârdârî, Âhî Karaferyeli, Azerî Çelebi Bursevî, Ehlî Galatalı, Enverî Rûmî, Halepli Ahmed Paşa Menâfzâde, Âftâbî Rûmî, Bâkî İstanbulî, Bihiştî Çorlu, Bâlî Edirnevî, Bekâî İznîkî, Berkî Enderûnî, Bezmî İstanbulî, Basîrî Rûmî, Tîğî Edirnevî, Ta'likî Tireli, Sâni İstanbulî, Celâl Bey Manâstırî, Cinânî Bursevî, Cemâlî İstanbulî, Ca'fer İstanbulî, Câmî Rûmî, Cezmî Rûmî, Hayretî Vârdârî, Hâletî İstanbulî, Hasan Hamîdî, Hükâmî Rûmî, Halimî Çelebi Rûmî, Hüsâmî Tireli, Hilmî Belgrâdî, Hâletî, Hasan İstanbulî, Hayâlî Bey Vârdârî, Hâtemî Edirnevî, Hüsrev İstanbulî, Hâverî Edirnevî, Hâlîlî Âmidli, Hâlîsî İstanbulî, Hülûsî Dervîş, Hâkî İstanbulî, Huldî Rûmî, Dâî Bursevî, Zâtî Balıkesirli, Rahmî Bursevî, Revânî, Rûhî Bağdâdî, Râzî Vârdârî, Riyâzî Rûmî, Rifâtî Rûmî, Zârî Edirnevî, Zeynî Rûmî, Sırrî Vârdârî, Selmân Vârdârî, Sâî Amasyalı, Sevdâî Rûmî, Semâî Yeniçeri, Süheylî, Seyfî Rûmî, Sa'dî Saruhanî, Süleyman Bey Vârdârî, Sîretî, Şem'î Edirnevî, Şemsî Paşa, Şânî Vârdârî, Şöheretî Âmidî, Şühûdî Manisalı, Şevkî Rûmî, Şinâsî Sivrihisarlı, Sun'î Gelibolulu, Sabrî Galatalı, Sebâtî Manâstırlı, Sabûhî Hamîdî, Sâfî Bergamalı, Zâ'îfî Saruhanî, Tüfeylî Amidî, Zühûrî Rûmî, Amîdî Edirnevî, Ulvî Galatalı, İzârî Edirnevî, Âlî Gelibolulu, Azmî Gedûsî, Atâ Efendi, Abdî Tokâtî, Ayânî Rûmî, Uzrî Tireli, Atâî Saruhanî, İlmî Bağdâdî, Âşıkî Üskübî, Garîbî Vârdârî, Gubârî Rûmî, Gazâlî Bursevî, İtâbî Saruhanî, Figânî Trabzonlu, Fikrî Edirnevî, Ferâkî Aydınî, Fehmî Rûmî, Fethî İstanbulî, Fakîhî Âmidî, Fûrûğî Rodosçuklu, Fakîrî Rûmî, Ferhâd Bey Ayas Paşa oğlu, Kabûlî Gedûsî, Kınalızâde İstanbulî, Kadrî Bursevî, Kudsî Vârdârî, Kalender Tokâtî, Keşfî Edirnevî, Günâhî Vârdârî, Lisânî Rûmî, Mesîhî Edirnevî, Misâlî Edirnevî, Makâlî Alaşehirli, Meşâmî Karamanlı, Mecdî Edirnevî, Mânî Bursalı, Meşkî Tokatî, Meylî Vârdârî, Muzaffer Efendi, Müdâmî İstanbulî, Mustafa Çelebi Vârdârî, Nizâmî Karamanî, Nev'î Edirnevî, Vâlehî Üskübî, Veysî Aydınî, Vüsûlî Bey Bosnevî, Vahdetî Rûmelî, Hâşimî Üsküdârî, Hâşimî Bursevî, Hâtıfî Rûmî, Hüdâî İstanbulî, Himmetî Denizli, Lâmi'î Bursevî, Yahya Sofyalı.

Sadık Bey Afşar külliyyatı içinde yer alan bu tezkiredeki şairlerin isimleri *Mecmaü'l-Havaş*'ın Bakü baskısına da eklenmiştir. Fakat orada şairlerin listesi tertip edilirken çok ciddi yanlışlar yapılmıştır (Sadiqi 2008: 359-360). Bu yanlışların bir kısmı aşağıdaki çizelgede gösterilmiştir. Çizelgede önce *Mecmaü'l-Havaş*'ın Bakü baskısında yer alan yanlış yazım şekilleri, daha sonra bizim önerdiğimiz doğru yazım şekilleri, en sonda ise tashih için kullandığımız kaynakların isimleri sunulmaktadır:

Yanlış	Doğru	Kaynak
Üsuli Varidi	Usûlî Vârdârî	Latîfî, Ahdî, Âşık Çelebi, Kınalızâde, Beyânî
Ahi Qaraqeryeli	Karaferiyeli	Sehi, Latîfî
Əhli Qəltəli	Galatalı	Ahdî, Âşık Çelebi, Kınalızâde, Beyânî
Bağı İstanbuli	Bâkî İstanbulî	İpekten vd. 1988: 66
Behiştî Çurlu	Çorlu	Latîfî, Ahdî, Kınalızâde
Bəğai Əzniki	Bekâî İznikî	Ahdî, Kınalızâde, Rızâ
Bürqi Əndərûni	Berkî Enderûnî	Kınalızâde
Cəfəri İstanbullu	Ca'fer İstanbulî	Sehi, Latîfî, Âşık Çelebi, Kınalızâde, Beyânî
Hüsami Tərəli	Tireli	F.Kılıç (1998, 87)
Xəlili Amədlî	Âmidî	Sehi, Latîfî, Âşık Çelebi, Beyânî
Rumi Bağdadî	Rûhî Bağdâdî	Ahdî
Səmai Gəmiçəri	Yeniçeri	Ahdî, Âşık Çelebi, Riyâzî
Şəme paşa	Şəmsî Paşa	Âşık Çelebi, Kınalızâde, Beyânî
Süni Gülbüvili	Gelibolulu	Sehi, Latîfî, Beyânî, Âşık Çelebi
Səbri Qəltəli	Galatalı	Kınalızâde
Safi Bəzəməli	Bergamalı	Fâizî
Tüfeyli Amədi	Âmidî	Ahdî
Ələvi	Ulvî	Âşık Çelebi
Ali Kəlisulu	Gelibolulu	Ahdî, Kınalızâde, Beyânî
Əzmi Kədusi	Gedüzî	Kınalızâde
Əbdi Tərqani	Tokâtî	Kılıç 1998: 87
Aşiqi Üskülü	Üsküplü	Fâizî
Füruği Rəduşçikli	Rodosçuklu	Fâizî, Riyâzî
Qələndər Tövqatlı	Tokâtî	F.Kılıç (1998, 87)
Vüsuli bəy Busənəli	Bosnevi	Fâizî
Haşimi İskəndəri	Üsküdârî	Fâizî, Riyâzî

Metin bilgisi teorisinde herhangi bir meseleye dair kaynakların alan uzmanı tarafından yayına hazırlanması tavsiye edilmektedir. Bazen tezkirelerde müstensih hatalarına rastlanır. Eseri yayına hazırlayan araştırmacı bunları mutlaka dikkate almalı, karşılaştırmalı çalışma yürütmeli, müstensih hatalarını tashih etmeli, eseri telif iradesine uygun, doğru şekilde akademik çevrelere takdim etmeyi başarmalıdır. Çizelgede zikrettiğimiz yanlışların bazıları müstensihin hatalarından ileri gelse de bir çok yanlış *Mecmaü'l-Havas*'ı Azerbaycan Türkçesine aktaran kişinin okuma hatalarından kaynaklanmıştır.

İstanbul'un ünlü mekânlarından olan Galata bölgesinin adını Qəltə, Türkiye'nin ünlü şehri olan İznik'in adını Əznik, Diyarbakır'ın tarihi adı olan Amid ifadesini Aməd, Avrupa'nın tanınmış ülkelerinden olan Bosna'nın adını "Busene" şeklinde okumak, 1915 yılında Çanakkale zaferinin yaşandığı bölge olması sebebiyle tüm dünyada bilinen Gelibolu yarımadasının adını "Gülbüvili" gibi takdim etmek, "Köroğlu" destanında defalarca anılması yüzünden Azerbaycan'da iyi tanınan Tokat şehrinin adını "Tövqat" diye çevirmek, Osmanlı ordusunda önemli yer alan yeniçeri birliğinin ismini "gəmiçəri" şeklinde algılamak, metni yayına hazırlayan araştırmacının ciddi hatalarındandır.

Sözünü ettiğimiz tezkire, kendi yapısı açısından Osmanlı tezkirelerine belli bir yakınlık göstermektedir. Eserde şairler alfabetik sırayla sunulmuştur. Azerbaycan tezkirecilerinin eserlerinin büyük bir kısmı ise şairleri ait oldukları tabakalara göre veya coğrafi ilke temelinde taktim etmektedir (Musalı 2007: 29). Fakat eserin dili Osmanlı tezkireleriyle aynı değildir.

Kimliği belirsiz bir yazar tarafından kaleme alınmış bu tezkire, antoloji niteliklidir. Burada şairler hakkında bilgiler çok kısa tutulmuştur. Tezkireci, çoğu zaman şairin sadece mahlasını yazmış, ismini açıklamamıştır. Daha sonra ise şairin hangi şehirden veya bölgeden olduğunu, sanatını ve mesleğini belirtmiştir. Örneğin, "Âgehî - Vârdâr'dandır, kuzâtdandır"; "Ehlî - Galatalıdır, kadıdır"; "İshâk Efendi - Üskübîdir, ulemâdandır, Şam'da kadı olmuştur"; "Cemâlî - İstanbulîdir, nişancı olmuştur"; "Hükmî - Rûmîdür, dîvân kâtiplerindendir" vb.

XVII. yüzyıl Osmanlı tezkireleri XVI. asırda hazırlanmış Osmanlı tezkirelerinden bazı özelliklerine göre farklılık arz etmektedir. XVI. yüzyıl tezkirecileri kendi dönemlerinden önce yaşamış çok sayıda şairi de kendi eserlerinde hatırlamışlar. Bu dönem tezkirelerindeki biyografik bilgiler de daha geniş yer tutmaktadır. XVII. yüzyıl tezkirecileriye daha çok kendi

çağdaşı olan şairlerden bahseder. Biyografik bilgiler çok kısa tutulur, fakat şiir örneklerine daha fazla yer verilir.

Böylelikle XVII. yüzyılda Osmanlı tezkireciliği tarihinde antoloji nitelikli tezkireler yazılmaya başlanmıştır. Faizî tezkiresi de antoloji karakterlidir. Bu eserde XV. yüzyılın ortalarından itibaren yazıldığı 1621 yılına kadar yaşamış 14'ü kadın olmak üzere 515 şairden alfabetik sırayla bahsedilmiştir (İsen vd. 2002: 89). Burada şairlerin hayatı hakkında bilgiler bir iki cümleden oluşmaktadır. Faizî, tezkiresine dâhil ettiği şairlerin vefat tarihini vermeye gayret göstermiştir. Bizim araştırdığımız tezkirede bahsedilen şairlerden 112'sinin adına Faizî tezkiresinde de rastlıyoruz. Ancak bu iki eser arasında gerek şair biyografileri gerek şiir örnekleri açısından büyük farklılıklar vardır.

Külliyattaki tezkirede tarih içeren iki beyit hariç şairlerin vefat tarihleri ve şairlerin eserleri hakkında değerlendirme yer almamaktadır. Fakat şairlerin meslek ve sanatları hakkında bilgi edinmek mümkündür. Şairler arasında dîvân kâtibi, dânişmend, defterdâr, yeniçeri, kazasker, kadı, padişah nedimi, mütevellî, müderris, mülâzım, nişancı, sipahi vb. meslek sahiplerine rastlanmaktadır.

Şairlerin eserlerinden verilen örnekler iki ila on beyit arasındadır. En çok Bâkî ve Hayâlî'nin şiirlerinden örnek alınmıştır (10 beyit). Osmanlı tezkirelerinde Farsça şiir örneklerine yer verilse de bu tezkirede karşımıza Farsça örnekler çıkmamıştır.

İncelediğimiz bu esere mukaddime ve hâtıme yazılmamıştır. Osmanlı sahası tezkireciliğine baktığımızda tezkirecilerin eserlerine önsözle (mukaddime ile) başladıkları görülmektedir (Kılıç, Macit 1992: 28).

Burada tezkireciler Allah'a hamd, peygambere dua ettikten sonra, sözün önemine dikkat çeker, şairlikle ilgili fikirlerini belirtirler, şairliğin yüce mertebe olduğunu ispat etmeye çalışırlar. Bazen eserlerini hangi kaynaklardan yararlanarak yazdıklarını ve şairleri nasıl seçtiklerini hatırlatırlar. Kendilerinden önce yazılmış tezkireleri de önsözde anarlar. Fakat külliyattaki tezkirede bu bilgilerden hiçbirine rastlanmamıştır.

Geleneksel olarak önsözden sonra tezkirenin esas kısmı, yani biyografik bilgileri kapsayan metin verilir. Burada şairin adı, lakabı, mahlası, doğduğu, yetiştiği, vefat ettiği yer, tahsili, görünümü, eserleri, şairin eserlerini kime ithaf ettiği, eserlerinin hacmi, türü vs. gibi bilgilere yer verilir. Tezkirelerin sonunda eserin sonuç bölümü olan hâtıme yer alır. Hâtımede tezkireci eserini kaleme alırken karşılaştığı zorluklardan söz eder

ve eserinin başarı kazanması, beğenilmesi için Allah`a yalvarır. Külliyyattaki tezkirenin yazarı ise eserine hâtime yazmamıştır.

Araştırdığımız bu tezkire çoğunlukla XVI.-XVII. yüzyıl şairlerini kapsamaktadır. Burada hakkında bilgi verilmiş Fethî mahlaslı şairin vefat tarihi 1107/1695 yılıdır (İpekten 1988: 142). Diğer şairlerin vefat tarihleri ise daha öncelere tesadüf etmektedir. Birçok Osmanlı tezkirelerinden farklı olarak, burada kadın şairler hatırlanmamıştır.

Tezkirede bilgi verilen şairlerden 11'inin doğduğu şehir veya bölge belirtilmemiştir. Şairlerden 15'i İstanbullu, 15'i Edirneli, 14'ü Vardarlı, 9'u Bursalı, 6'sı Amidli, 4'ü Saruhanlı olarak gösterilmiştir. Üsküp'ün, Galata'nın, Tire'nin ve Tokat'ın her birinden 3, Bağdat'ın, Aydın'ın, Gediz'in, Karaman'ın, Manastır'ın ve Gelibolu'nun her birinden 2 şair hakkında bilgi verilmiştir. Manisa, Bergama, Rodos, Trabzon, Balıkesir, Karaferye, Halep, Çorlu, İznik, Belgrad, Amasya, Sivrihisar, Alaşehir, Bosna, Rumeli, Üsküdar, Denizli ve Sofya gibi yerlerden de birer şair tezkireye dâhil edilmiştir. Bir şairin (Süheylî) doğum yeri anlaşılmaz bir şekilde yazılmıştır. Tezkirede adlarına rastladığımız şairlerden 21'i Rûmî olarak takdim edilmiştir. Oysaki Osmanlı tezkirecileri şairleri takdim ederken "Rûmîdir" ifadesini kullanmaktan kaçınmışlardır. Osmanlı tezkirelerinde bu şairlerin doğum yeri olarak Rum coğrafi ismine rastlamadık. Çünkü zaten herkesin "Rûmî" olduğu Rum toprağında Osmanlı tezkirecisinin, şairleri "Rûmî" nisbesiyle birbirinden ayırması mümkün değildi. İşte bu yüzden Osmanlı tezkirecileri hiçbir zaman şairlerin Rumi olduğuna vurgu yapmamış, şairin doğduğu, yaşadığı bölgeyi ön plana çıkarmışlardır. Külliyyattaki tezkirede ise bir çok şairin Rûmî nisbesiyle sunulması, bu tezkirenin Rum (Anadolu) dışında yazıldığı olasılığını düşündürmektedir. Ayrıca burada Vardarlı şairlere geniş yer verilmesi de dikkat çekmektedir. Ama şunu da belirtmemizde yarar vardır ki tezkire yazarı Osmanlı edebiyatını iyi bilmiş ve diğer tezkirelerden faydalanmasına rağmen birçok hallerde tamamen orijinal bilgiler ve örnekler sunmuştur.

Osmanlı şairlerini kapsayan bu tezkiredeki bilgi ve örnekleri beş başlık altında sınıflandırarak sistemleştirdik:

1. Şairlerin şiirlerinden sunulan örneklerin diğer Osmanlı tezkirelerinde yer alan örnek beyitleriyle örtüştüğü maddeler,
2. Şiir örneklerinin diğer tezkirelerdeki örneklerle kısmen uygun olduğu maddeler,

3. Diğer tezkirelerden bilinen, ancak bu tezkirede orijinal beyitleri sunulan şairler,
4. Başka tezkirelerde adı geçmeyen şairler,
5. Bir şairin şiirlerinin yanlışlıkla başka bir şaire atfedildiği maddeler.

Tezkirenin ilmî değerinin bilinmesi açısından bu beş başlık altında topladığımız bilgileri gözden geçirmenin yararlı olacağı kanaatindeyiz.

1. Şairlerin Şiirlerinden Sunulan Örneklerin Diğer Osmanlı Tezkirelerinde Yer Alan Örnek Beyitlerle Örtüştüğü Maddeler

Tezkirede hakkındaki bilgi ve örnekler karşılaştırdığımız diğer tezkirelerle örtüşen şairler vardır. Örneğin Bihiştî'nin örnek olarak verilen 4 beytine küçük farklılıklarla Ahdî Bağdâdî tezkiresinde (Ahdî 2005: 226) de rastlıyoruz:

Sarardup şîre döndürdi gamun men zerd-sîmâyı
Rakîb-i kâvî göster gel berü seyr it temâşâyı

Bezme gel bu gice ey 'âlem-i hüsnün mâhi
Yohsa yirden göge dek incinürüz vallâhi

Seg-i kûyunladur benüm cengüm
Bilmezem taşlarun niye fırlar

Tene dırnâ diyü meclisde sürûr itsen sen
Başlar ey rûh-ı revân ditremege dir dir ten

İkinci ve üçüncü beyitler Kınalızade tezkiresinde de yer almaktadır (Kınalızade 2009: 187).

XVI. yüzyılda yaşayan Azerbaycan şairi Basîrî gençliğinde Akkoyunlu Uğurlu Muhammed ve Sultan Yakub'un yanında olmuş, onlara kasideler sunmuştur. H. 892/M. 1487 yılında Herat'ta Ali Şîr Nevâyî, Câmî ve Mirzâ Hüseyin Baykara ile görüşmüştür. Ali Şîr Nevâyî, Basîrî'nin adına muamma yazarak, onu geldiği bu yeni çevrede tanıtmıştır (Musalı 2009: 120). Basîrî, Azerbaycan şairi olduğu hâlde, bu tezkirede Rûmî olarak kayda geçirilmiştir. Osmanlı tezkirecileri Basîrî'nin Acemli olduğunun altını çizerek, Külliyyattaki Tezkirede Basîrî'nin örnek verilmiş şu beyti Sehi (Sehi 1980: 201) ve Âşık Çelebi (Kılıç 1994: 194) tezkirelerinde yer alan beyitle aynıdır:

Kirpiğin sihr okları, ebrûlerindir yay ona
Bir benim gibi belâ-keş uğrar ise vay ona

2. Şiir Örneklerin Diğer Tezkirelerdeki Örneklerle Kısmen Uyumlu Olduğu Maddeler

Ahmed Paşa hakkında bilgi veren yazar onun “müsâhib-i pâdişâh” olduğunu belirtir ve üç beyitini örnek olarak verir. Bu beyitlerden biri Sehi (1980: 55), Kınalızâde (2009: 113) ve Beyânî (2008: 16) tezkirelerinde de yer almıştır:

Çın-i zülfün miske benzettim hatâsın bilmedim
Key perîşân söyledüm bu yüz karasın bilmedim

İkinci beyit ise hiç bir Osmanlı tezkiresinde yer almamıştır:

Serv-kaddin düğmesidir şâh-ı gül gül-zârda
Eşkimin perverdesidir lâle ger küh-sârda

Üçüncü beyit Enverî mahlaslı şairin Ahmed Paşa'nın “Kerem” kasidesine yazdığı tahmisidir. Tezkireci bu beyti yanlış olarak Ahmed Paşa'nın şiiri gibi sunmuştur:

İki destim dolu (mey) destimi sındırma benim
Tutalum iki elüm kanda imiş kanı kerem

Ahdî Bağdâdî *Gülşen-i Şu'arâ*'nın “Enverî” maddesinde bu tahmisi aynen nakleder ve bu şiirle ilgili hikâyeyi aktarır: “İttifâken bir gün iki desti şarâb ile ol rind hâne-i harâba giderken subaşıya rast gelir. Envâ'-ı ‘itâb u ‘ikâba müstehak oldukda hemân bedihe bu beyti okıyırır. Bu eş'âr-ı âbdârun yüzü suyu halâs bulur mezkûr beytin bir mısra'ı Ahmed Paşa'nun Kerem kasidesindendir tazmîn-i has vâkı' olmuşdur” (2005: 221). Kınalızâde de tezkiresinde “merhûm Ahmed Paşa'nun bu mısrasını hûb tazmîn itdi” diye bir tespitte bulunur (2009: 156). Latîfî ise Enverî'nin bu beytinin ilk mısrasını farklı şekilde takdim eder:

İki desti mey elümde sığma destümi urup
Tutalum iki elüm kanda imiş, kanı kerem (2000: 181).

Ahmed Paşa'nın Enverî tarafından tahmis edilen beytine Kınalızâde (2009: 112) ve Beyânî (2008: 16) tezkirelerinde rastlıyoruz ve beyit aşağıdaki gibidir:

Kul günâh itse n'ola 'afv-ı şehenşâh kanı
Tutalum iki elüm kanda imiş kanı kerem

Külliyattaki tezkirede Üsküplü İshâk Çelebi (?-944/1537 veya 948/1541) hakkındaki bilgi de çok kısadır. Sadece Şam'da kadı ve ulemadan olduğu kaydedilmiştir. Bu tezkirede İshâk Çelebi'nin Şam'a kadı olmasına dair

kaleme aldığı tarihi beyte rastlıyoruz. Aynı beyti bazı farklılıklarla Âşık Çelebi (Kılıç 1994: 138), Kınalızâde (2009: 130) ve Beyânî'nin (2008: 18) eserlerinde de görüyoruz:

Şehr-i zî'l-hiccede 'azmüm sefer-i Şâm oldı
Başladum yazmaga târîhini ahşâm oldı (H. 942)

İshâk Çelebi'nin tezkirede sunulan diğer beytini ise diğer Osmanlı tezkirelerinde bulamadık.

Sırış-kî dîde demişler bezmle hemdem ola
Yetimdir hele gelsün ölünce gözleyelim

Emrî mahlaslı XVI. yüzyıl şairinin tezkirede dört beyti yer almaktadır. Bu beyitlerden sadece biri Ahdî tezkiresinde vardır (2005: 195). Diğer üç beyte ise Osmanlı tezkirelerinde rastlamadık.

Gördüm ey dil minnet ister virmege dünyâ murâd
Ana minnet itmeden kurtuldum oldum nâ-murâd

Osmanlı tezkirelerde Hulûsî mahlası ile şiir yazan iki şairin adı geçmektedir (İpekten 1988: 215). Bunlardan biri XVI. yüzyıl, diğeri ise XVIII. yüzyıl şairlerindendir. Tezkirecimiz, Hulûsî'nin "derviş ve nâ-murâd" olduğunu yazar ve örnek olarak üç beytini verir:

Pâk ide âlemi tâ zülmet sebebiden hâver
Aldı cârub şüa'ın eline vakt-i seher

Bâmdan vakt-i seher uçdı 'asâfir-i nücûm
Çıkdı şâhîn-i ufuk çu nûk açub zerrîn-per

Var ise gönlünü almak diledi bir mâhın
Kim seher vakti ufuk gösterir ağzından zer

İkinci beyit Ahdî Bağdâdî tezkiresindeki beyitle aynıdır (2005: 293). Demek ki bu, XVI. yüzyılda yaşamış Hulûsî'dir. Ama onun derviş olması hakkında Ahdî hiçbir bilgi vermemektedir. Hulûsî'nin derviş olduğu bilgisinin hangi kaynağa dayanarak yazıldığı anlaşılmıyor.

Tezkirede Hayâlî Vârdârî'nin (?-964/1557) 10 beyti ve vefatına 'Arşî tarafından söylenmiş tarihî mısraya yer verilmiştir.

Sözi dilde hayâlî gözde kaldı (H. 964).

Bu tarihî mısra Kınalızâde Hasan Çelebi (2009: 293), Âşık Çelebi (Kılıç 1994: 882) ve Beyânî (2008: 63) tezkiresinde de bulunmaktadır.

Kınalızâde bu konuda; “Vefâtına şu’arâ çok târîh dimişdür. Cümleden ‘Arşî nâm şâ’ir ü müverrih dimişdür” (2009: 293) demektedir.

Osmanlı tezkirecileri bu mısranın dışında şairin vefatına yazılmış başka beyitleri de vermişlerdir. Örneğin, Günâhî onun vefatına;

“ ‘Âlem-i hasedden Hayâlî gitdi âh”

mısraını söylemiştir.

Şîrî Ali Çelebi`nin söylediği madde-yi tarih aşağıdaki gibidir:

Hayâlî oldu hayfû`l-hükmü`lillâh (Kınalızâde 2009: 293-294).

3. Diğer Tezkirelerden Bilinen, Ancak Bu Tezkirede Orjinal Beyitleri Sunulan Şairler

Benli Hasan olarak tanınan Âhî mahlaslı şairi tezkirecimiz Karaferyeli gibi takdim ediyor ve kadı olduğunu belirtiyor. Karaferye, Aliakmon ırmağının kuzey kıyısına yakın, Selanik`in güneybatısında yer almakta olup, Osmanlı döneminde Selanik sancağının bir kazasıdır (Kılıç 1998: 65). Diğer tezkireciler ise Ahi`nin Niğbolu`da doğduğunu, Karaferye`de müderrislik yaptığını kaydediyor. Bu şairin Külliyyattaki tezkirede yer alan şiirlerini Osmanlı tezkirecilerinin eserlerinde görmedik.

Dillerin kessin benim derd-i dilimden hâmeler
Ben kara yazuya harf itmesinler nâmeler

Derdile yaksun beni bu kanlu kanlu dağlar
Karşıma kuçsun seni altun nîklü câmeler

Daha önce belirttiğimiz üzere bu tezkiredeki şairler kadrosu Kâfzâde Fâizî`nin *Zübdetü`l-Eş`âr*ındaki şairler listesiyle belli bir ölçüde örtüşmektedir. Buna rağmen şairlerin anlatımı ve sunulan örnekler açısından bu iki eser arasında farklılıklar bulunmaktadır.

Örneğin Sâfi mahlaslı XVII. yüzyıl şairi hakkında bilgiyi yalnız Fâizî tezkiresinden alıyoruz: “Karaca Ahmedzâde Kadı Ahmed Sâfi Bergamavî” (Kâfzâde: 52). *Zübdetü`l-Eş`âr*da şairin bir beyti örnek olarak verilmiştir:

Didim eğlenmez mi hiç yolunda canlar verdiğüm
Nâz ile güldi didi varın viren yâd olmasun

Külliyyattaki tezkirede de bu şair hakkında daha kısa bilgi verilmiştir: “Sâfi - Bergamalıdır, kadıdır”. Tezkirede yer alan beyit ise yukarıdaki beyitten farklıdır.

İstemem zerrece dâmânına toz konduğunu
Pâklık ile seni seversem efendilikdi

İncelediğimiz bu tezkirede Berkî adlı İstanbullu şairin Enderun'dan ve sipahi şairlerden olduğu kaydedilmiş, şairin üç beyti örnek olarak verilmiştir:

Pâdişâhım, benim akrânım olan bendelerin
Kimi beğlerbeği oldu kimi el'ân beğdir

Kal'e-i tende çalır nevbetini nâlelerim
Çağırır burc-i bedenden gönül Allah yekdir

Gözüm yaşı gibi cûlar çimende cüst ü cû eyler
Kenâr etmek diler var ise ol serv-i hurâmânı

İlginçtir ki, Berkî hakkında Osmanlı tezkirecilerinden yalnız Kınalızâde Hasan Çelebi bilgi verir: “Vücûd-ı pür-lem' ü berki şehri İstanbuldan lâmi' ü bârik olduktan sonra zümre-i sipâh-ı zafer-penâhına lâhik olmuşdur. Bir zemân hizmet-i kitâbet-i ihtisâb ile kâmyâb olmuş idi. Âftâb-ı tab'ı şârik ve sehâb-ı zihni bârik olmanın makbûl-ı tabâ'i' hâşca ebyât u tâli'l vâki' olmuşdur.” (2009: 173). Sunulan örnek şiirler ise yukarıdaki beyitlerden farklıdır:

Sâkî bahâr eyyâmıdır gülzâra 'azm it subh-dem
Zevk ü safâ hengâmıdır 'ıyş-ı müdâm it dem-be-dem

Eyler safâda deb-be-dem kismet bana derd ü elem
El-hükmü'lillâh ey sanem çün böyledür ceffe'l-kalem

Zülfün bana sünbül yiter rengin yanagun gül yiter
Nâlem sana bülbül yiter ey serv-kâmet gonçe-fem

(Diğer:)

Bir dem içinde garbı vü şarkı
Seyr ider yıldırım gibi Berki

Kâtip Mehmed (?-1014/1606) olarak tanınan Ta'likîzâde, meşhur Molla Fenârî'nin ailesindendir. Şahnameci olmuştur. “Gürcistan seferi”, “Tebriziyye” ve “Şâhnâme-i Hümayûn” adlı eserler kaleme almıştır (Woodhead 2010: 510). Tezkirecimiz bu şairi Ta'likî mahlasıyla takdim eder, Şahnameci (Şâhnâme-gû) ve Tireli olduğunu yazar. Ancak Ta'likîzâde hakkında bilgi veren Osmanlı tezkirecilerinden Riyâzî, Kâfzâde Fâizî ve Zehrimârzâde Rıza, şairin Lazkiye'den olduğunu yazmaktadırlar (İpekten 1988: 280). Tezkiredeki örnek beyit de söz konusu eserlerde yoktur.

Dilberân-ı cihân-ı sîm-endâm
Bî-bekâdır niteki mâl-ı harâm

Manastırlı Sabâyî ile sadece Ahdî tezkiresinde karşılaşmaktayız (Ahdî 2005: 388). Ama Ahdî'nin verdiği bilgi ve beyitlerle anonim tezkiredekiler aynı değildir. Manastırlı Sabâyî'nin defterdar olduğunu yazan müellif, örnek olarak şairlerinden bir beyit yazmıştır:

Şeb-i mihnetde olan mâcerâ-i çeşm-i giryânı
Sana iki gözüm düşmezdi mi kim ağlayım bir gün

XVI. yüzyıl şairlerinden olan Tüfeylî Diyarbakır'da doğmuştur. H.1000/1592 yılında Bağdat beylerbeyi Hızır Paşa ile Bağdat'a gitmiş ve orada şairlerle irtibat kurmuştur. Tüfeylî'den sadece Ahdî bahsetmiş, bir gazel ve bir beytini örnek olarak vermiştir (2005: 402). Araştırdığımız tezkirede Tüfeylî'nin Amid'den olduğu yazılmış ve tek bir beyti yer almıştır, bu beyit de Ahdî tezkiresinde yoktur.

Gabgabın çahı esirine gehi arz et ruhun
Hayırdır şahım dirlemek sâkin-i rindâne şem'

Asıl ismi Abdülkerim olup, Bülbülcüzâde olarak tanınan ve şairlerini Fethî mahlasıyla yazan XVII. yüzyıl şairi hakkında bilginin yer aldığı bu tezkirede onun İstanbullu olduğu ve müderrislik yaptığı yazılıdır. Osmanlı tezkirecilerinden Safayi şairin H. 1107/1695 yılında, Sâlim ise H. 1107/1695 yılında vefat ettiğini yazıyorlar (Safayi 2005: 461, Sâlim 2005: 541). Tezkirecimiz şairin şu beytini örnek olarak vermiştir:

Ferâmûş etmesün deyü vefâ vü ahd ü peymânı
Ser-i engüştte sardım o mâhın rişte-i cânı

Fakat Osmanlı müellifleri Fethî'nin bu beytini kendi tezkirelerine almamışlar.

İsmine Sehi Bey'in *Heşt-Bibiş't*inde rastladığımız Sevdâî mahlaslı şairin müderris olduğu ve Kırkkilise kadısıyken vefat ettiği belirtilmektedir (1980: 161). İncelediğimiz bu tezkirede ise Sevdâî sadece Rûmî nisbesiyle anılmış ve zuamâ'dan olduğu yazılmıştır. Orada sunulan örnek beyitler de Sehi tezkiresindeki örnekten farklıdır.

Tezkirede yer verilen XVI. yüzyıl şairleri Halîmî, Hüsâmî ve Hilmî'nin de burada sunulmuş olan şairlerine diğer tezkirelerde rastlamadık.

4. Başka Tezkirelerde Adı Geçmeyen Şairler

Osmanlı tezkirecilerinin eserlerinde hatırlamadıkları bazı şairlere bu eserde yer verildiğini belirledik. Bunlardan biri Halepli Ahmed Paşa'dır. Halep paşası olmuştur. Yazar onun bir beytini örnek olarak verir:

Uğramaz dâireme da'vetim aslâ dutmaz
Benzer ey dil o peri-peykeri esmâ dutmaz

Ayas Paşa'nın oğlu Ferhad Bey hakkında da verilen bilgiyi başka tezkirelerde görmüyoruz. Burada kısaca olarak onun ümerâ'dan olduğu yazılmış ve bir beyti yer almıştır:

Âsitânın mesken etmezse nigârâ gül gibi
Bâğ ü râğa meyl ederse bülbül-i şeydâ gûş et

Süleyman Bey Vârdârî, Sîretî gibi şairler hakkında da ilk bilgi sadece bu tezkirededir.

Külliyattaki tezkirede Cezmî mahlaslı derviş şairin bir beytine yer verildiği görülmektedir:

Mey için rehne komağ cânıma minnetdir ey sufi
Gerü alsa eğer pîr-i muğân tesbih ü seccade

Divan edebiyatında Cezmî mahlasıyla (?-1103/1694) şiir yazan sadece bir şaire rastlanır (İpekten 1988: 92). Müderrislik ve kadılık yapmıştır. Hakkında XVIII. yüzyıl tezkirecilerinden Sâlim ve Safâyî tezkirelerinden bilgi almak mümkündür (Safayî 2005: 148, Sâlim 2005: 270-271). Ancak yukarıda yer verilen beyite Osmanlı tezkirelerinde rastlamadık.

5. Bir Şairin Şiirlerinin Yanlışlıkla Başka Bir Şaire Atfedildiği Maddeler

Dârü'l-hadis medresesinde müteveli olan Bâlî mahlaslı şairden bahseden tezkirecimiz, yanlış olarak Rumeli'de Gevgeli Kösteriye şehrinden olan diğer bir Bâlî mahlaslı şairin şiirlerini örnek vermiştir (bk. Kınalızâde 2009: 172). Bu durum, tezkireler üzerinde yaptığımız karşılaştırmalı inceleme sonucu ortaya çıkmıştır:

Bâgun güli vü sünbülü serv ü benefşesi
Yâri gelür diyü kodılar gözci nergisi

Aldı haber sabâdan ü döndi göz eyledi
Ya'nî gelür o gözleri âhû kesün sesi

Müştak imiş benefşe ki pâyuna yüz süre
Miskînün uymış çemen içinde sinmesi

Tezkirede Kınalızâde soyadlı şairden bahsedilirken onun İstanbullu olduğu (aslında Kınalızade İstanbullu değildir), kadılık yaptığı belirtilmiş ve iki beyti örnek olarak verilmiştir:

Her dil-ber için sînede bir yâre mi olsun
N'itsün dil-i sevdâ-zede bin pâre mi olsun

Taşra çıksun meded ol yâr ile vardır sözümüz
Hâlimize ağlaşalım çıksun ol iki gözümüz.

Ancak Beyânî tezkiresinde yukarıdaki ilk beyit Hüdâyî Okçuzâde'ye atfedilir (Beyânî 2008: 56). Diğer tezkirlerde ise bu beyte rastlanmamıştır.

Sonuç

Sadık Bey Afşar'ın Külliyyat'ının Tebriz nüshası içinde bulunan ve XVI.-XVII. yüzyıl Osmanlı şairlerine yer verildiğini tespit ettiğimiz antoloji içerikli bir tezkiredeki bazı bilgiler ilk kez bu makaleyle birlikte karşılaştırmalı şekilde incelenmiştir.

Ele aldığımız tezkirede, adı geçen şairlerin şiirlerinden toplam 288 beyit ve iki maddeyi tarihin örnek olarak verildiği tespit edilmiştir. Bu beyitlerden 69'u mukayese ettiğimiz tezkirelerdeki beyitlerle örtüşmektedir.

Külliyyattaki tezkireyi diğer Türk tezkireleri ile karşılaştırmamız sonucu ortaya çıkan tablo böyledir: Tezkirede adı geçen şairlerden 17'si Sehi, 34'ü Latîfî, 69'u Âşık Çelebi, 55'i Ahdî Bağdâdî, 77'si Kınalızâde Hasan Çelebi, 56'sı Beyânî, 87'si Riyâzî, 112'si Fâizî tezkiresinde yer almıştır. Ancak şairlerin biyografilerinin anlatımında birebir benzerlik görülmemiştir. Bunun haricinde, araştırdığımız kaynakta diğer tezkirelerde ismi zikredilen şairlerle aynı kişi olup olmadığı tam olarak belli olmayan şairlerle de karşılaştık.

Sonuç olarak diyebiliriz ki kimliği belirsiz bir yazarca düzenlenmiş olan bu eser, kısa olmasına rağmen orjinal bir tezkiredir ve Osmanlı edebiyatı tarihinin kaynaklarından.

Açıklamalar

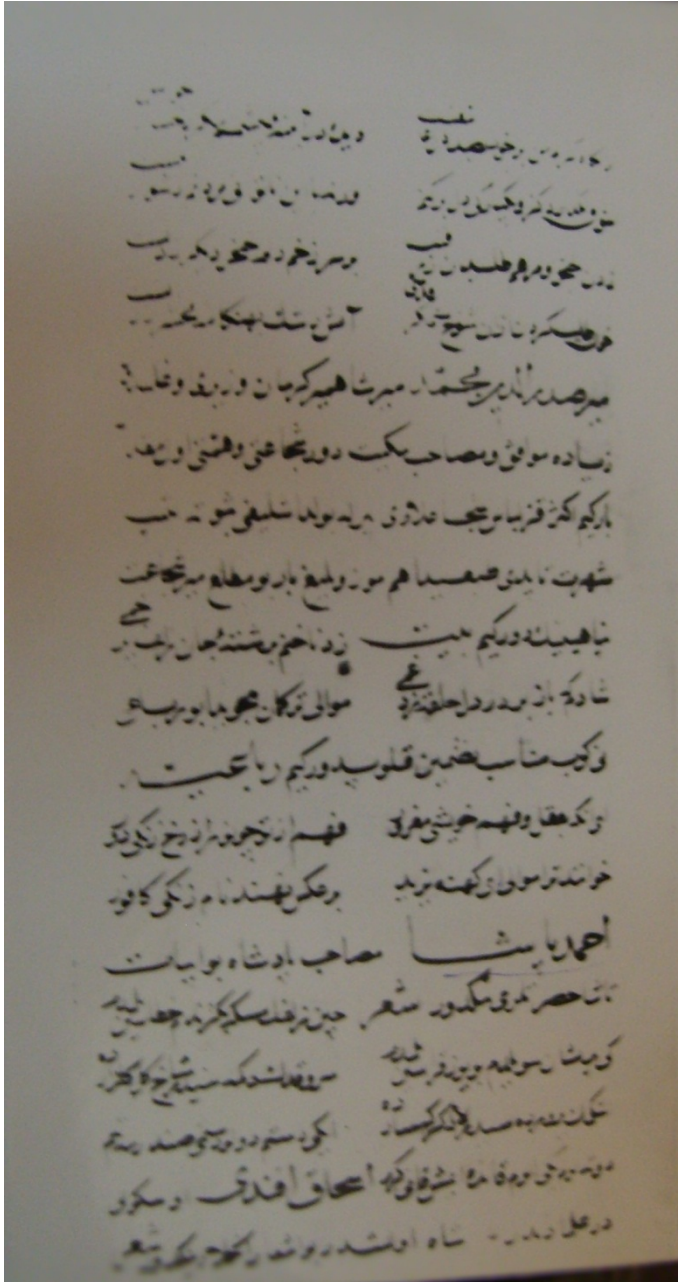
- ¹ Külliyatta sayfa numaraları yer almadığı için bu nüshadan yaptığımız alıntıların sayfalarını belirtmiyoruz.
- ² Yazma nüshada bazı şairlerin mahlas ve nisbelerinin yazımında küçük hatalara yol verilmiş ve bu hatalar diğer tezkirelerle karşılaştırma esasında tarafımızdan giderilmiştir.

Kaynaklar

- Canım, Rıdvan (hızl.) (2000). *Latîfî, Tezkiretü’ş-Şu’arâ Ve Tabsıratü’n-Nuzemâ*. Ankara: AKM Yay.
- Çapan, Pervin (hızl.) (2005). *Mustafa Safayî Efendi, Tezkire-i Safayî*. Ankara: AKM Yay.
- İnce, Adnan (hızl.) (2005). *Sâlim Efendi, Tezkiretü’ş-Şu’arâ*. Ankara: AKM Yay.
- İpekten, Haluk vd. (1998). *Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü*. Ankara: KTB Yay.
- İsen, Mustafa (hızl.) (1998). *Sehî Bey Tezkiresi Heşt-Bişişt*. Ankara: Akçağ Yay.
- İsen, Mustafa vd. (2011). *Şair Tezkireleri*. Ankara: Grafiker Yay.
- Kâfzâde Fâizî. *Zübdetü’l-Eş’âr*. Edirne Selimiye Yazma Eser Kütüphanesi, 22 Sel 2201.
- Kəndli-Hərişçi Q. (1964). “Sadıq Bəy Sadiqinin Həyat və Yaradıcılığı Haqqında Bəzi Qeydlər”. *Azərbaycan ədəbiyyatı məsələləri*. Bakı.
- Kılıç Filiz (1994). *Meşâirü’ş-Şu’arâ, İnceleme-Tenkitli Metin*. Doktora Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi.
- _____, (1998). *XVII Yüzyıl Tezkirelerinde Şair ve Eser Üzerine Değerlendirmeler*. Ankara: Akçağ Yay.
- Kılıç Filiz ve M. Macit (1992). “Divan Edebiyatında Poetika Denemeleri”. *Yedi İklim* 3: 28-33.
- Muradova M. (1999). *Sadıq bəy Sadiqinin həyat və yaradıcılığı*. Bakı: Elm.
- Musalı (Səmədova) (2007). *V. XV-XVII əsrlər türk təzkirəçiliyi*. Bakı: Nurlan.
- _____, (2009). *V. Osmanlı təzkirələrində Azərbaycan şairləri*. Bakı: Nurlan.
- Naxçıvani H. H. Məhəmməd Naxçıvani və şərh-i bəzi əz kütübi-xətti və asari-vey // *Nəşriyyəyi-məxsusiyyəi-kitabxaneyi-milliyi-Təbriz*. H.1341, şomare-yi 2.
- Sadıq bəy Əfşar (2008). *Məcməül-xəvas*. müqayisəli mətnin tərtibi, tərcümə, ön sözün müəllifi Ə.Bağırov. Bakı: Elm.

- _____, Külliyyat. Təbriz nüsxəsinin fotosurəti. AMEA Əlyazmalar İnstitutu, FS–412, 413.
- Solmaz, Süleyman (hzl.) (2005). *Ahdî ve Gülşen-i Şu'arâsı*. Ankara: AKM Yay.
- Sungurhan Eydurhan, Aysun (hzl.) (2008). *Beyânî, Tezkiretü'ş-Şu'arâ*. Ankara: Kültür Bakanlığı e-kitap: <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/belge/1-83502/beyani---tezkiretus-suara.html> [erişim tarihi: 20.03.2013]
- _____, (hzl.) (2009). *Kınalızâde Hasan Çelebi, Tezkiretü'ş-Şu'arâ*. Ankara: Kültür Bakanlığı e-kitap: <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/belge/183504/kinalizade-hasan-celebi---tezkiretus-suara.html> [erişim tarihi: 20.03.2013]
- Woodhead C. (2010). “Ta’likizâde Mehmed Sübhî”. *İslam Ansiklopedisi*. C. 39. İstanbul: TDV Yay. 510-511.
- Zavotçu, Gencay (hzl.) (2009). *Rıza Tezkiresi*. İstanbul: Sahhaflar Kitap Sarayı Yay.

Ek. Sadik Bey Afşar Külliyyatındaki Osmanlı şairleri tezkiresinin ilk sayfası



An Unresearched Aspect of Turkish Tadhkira Writing

Vusala Musali*

Abstract

In Ottoman literature the tradition of tadhkira writing began from the 16th century onwards with the influence of Herat *tadhkira* school. In the 16th century Garibi, Sehi Bey, Latifi, Ashiq Chelebi, Qinali-zadeh Hasan Chelebi and Beyani, and in the 17th century Riyazi, Qaf-zadeh Faizi, Riza Zehrimar-zadeh, Asim and Yumni wrote tadhkiras, which were devoted to the life and creations of poets and included some examples from their poetry. Until the beginning of the 20th century, more than 30 works in this genre appeared in Ottoman literature. The majority of these works is well-known in the scientific world and have been studied in depth. But in the Tabriz manuscript of Sadiqi's collection there is a unique tadhkira, which has not been the subject of scientific critique until today. Here we found information about 138 poets, who lived and wrote in the Ottoman Empire in the 16th and 17th centuries. This tadhkira, the author of which is unknown, has an anthological character and is both similar to and different from other Ottoman works of such type.

Keywords

Ottoman, Turkish, poetry, Tadhkira, anthology

* Assoc. Prof. Dr., Kastamonu University, Faculty of Science and Letters, Department of Modern Turkish Dialects and Literatures – Kastamonu / Turkey
tezkireshinas@gmail.com

Неизученное Тезкире Об Османских Поэтах

Вюсала Мусалы*

Аннотация

Традиция составления тезкире в османской литературе возникла в XVI в. под влиянием гератской школы тезкире. В XVI в. сочинения этого жанра, посвященные жизни и творчеству поэтов вместе с образцами их сочинений, были созданы Гариби, Сехи Бей, Латифи, Ашык Челеби, Кыналызаде Хасан Челеби и Беяни, в XVII в. Риязи, Каф-заде Фаизи, Рыза Зехримар-заде, Асым, Юмни и Гюфти. В традиции тезкире, развивавшейся в османской литературе до начала XX века, было создано более 30 примеров произведений этого жанра. Большинство этих сочинений хорошо изучены и детально исследованы в научном мире. Но в тебризской рукописи Сборника Садык Бея Афшара было обнаружено уникальное тезкире, где даны сведения об османских поэтах XVI-XVII вв. и которое до сих пор не изучено и не введено в научный оборот. В данной статье исследуется данное тезкире и его место в истории турецких тезкире.

Ключевые слова

Османское государство, турок, поэт, тезкире, антология.

* доц. док. университет Кастамону, факультет естественных наук и литературы, кафедра современных тюркских языков и литератур – Кастамону / Турция
tezkireshinas@gmail.com